

Проаналізовано вітчизняні тенденції впровадження систем управління якістю у вищих навчальних закладах України

Ключові слова: якість, система управління якістю, стандарти управління якістю вищої освіти

Проанализированы национальные тенденции внедрения систем управления качеством в высших учебных заведениях Украины

Ключевые слова: качество, система управления качеством, стандарты управления качеством

Analysis of national trends implementation of quality management in higher educational institutions of Ukraine

Key words: quality, quality management system standards for quality management in higher education

ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ У ВНЗ УКРАЇНИ

С.Б. Сліпачук

Київський національний університет технологій та дизайну
Кафедра метрології, стандартизації та сертифікації
вул. Немировича Данченка, 2, м. Київ, Україна, 01011
Контактний тел.: (044) 510-40-88
E-mail: control2008@i.ua

Актуальність теми дослідження

Практично всі країни світу, як розвинені, так і ті, що розвиваються, знаходяться в процесі постійного пошуку і трансформації своїх національних систем освіти у відповідність до нових вимог становлення інформаційного суспільства та світових тенденцій розвитку вищої освіти. Різні за глибиною і характером здійснюваних заходів, процеси перебудови направлені на пошук нових систем організації, управління і фінансування освітньої діяльності.

Прогресивні погляди сучасних керівників ВНЗ також сприяють пошуку ефективних засобів удосконалення якості освітніх послуг. Це свідчить про їхнє розуміння актуальності проблеми якості вищої освіти, як однієї із центральних у сучасній освітній політиці й науці, тому що вона пов'язана з рішенням комплексу завдань, спрямованих:

- на інтеграцію вітчизняної освіти у європейський освітній простір;
- на інноваційний розвиток ВНЗ, що передбачає Болонський процес;
- на формування та розвиток особистості з високими моральними принципами й мотивами до високо-професійної праці.

Із 2005 року Україна являється членом Болонського процесу, однією із основних вимог якого є забезпечення якості вищої освіти. Болонський процес передбачає, що ВНЗ мають стати закладами інноваційного типу, зорієтованими на стратегічний розвиток та досягнення високого рівня конкурентоспроможності за рахунок якості.

Однак, виконання цих завдань можливе лише за умови впровадження у ВНЗ системи управління якістю, як основної інноваційної складової, яка надасть

ВНЗ значні переваги таких, як збільшення кількості контингенту абітурієнтів, притоку інвестицій тощо.

На загальнодержавному рівні вже офіційно визнано роль системи управління якістю. Доказом цьому є той факт, що 23.09.2009 р. на засіданні Кабінету Міністрів України розглянуто та затверджено Проект нового Положення про акредитацію ВНЗ у якому до переліку об'єктів, які підлягають контролю та оцінці під час процедури акредитування додано наявність у ВНЗ впровадженої та ефективно функціонуючої системи управління якістю [11].

Таким чином, впровадження системи управління якістю у ВНЗ є актуальним питанням сьогодення та відповідає сучасним проблемам педагогічної науки та педагогічної практики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

До питань забезпечення та управління якістю вищої освіти долучені управлінці галузі освіти, практики та вчені.

Якість вищої освіти виступає предметом філософських, психологічних, педагогічних, політологічних, економічних, соціологічних, кваліметричних досліджень [8].

Сутнісна та змістовна сторона забезпечення якості вищої освіти стала предметом серйозного аналізу у наукових працях В. Андрущенка, В. Байденка, Я. Болубаша, І. Жовтої, В. Журавського, М. Згуровського, М. Степка, В. Семиноженка та інших.

У виступах і доповідях Кременя В. Г., Огнев'юка В. О., Хоружої Л. Л., Дем'яненко Н. М., Мартиненко С. М., Бобрицької В. І. наріжним каменем постає питання кардинального поліпшення якості вищої освіти.

Теоретичними питаннями, пов'язаними із системою управління якістю у ВНЗ, займалися такі науковці, як Віткін Л.М., Волков О.І., Зенкін А.С Химичева А.І., Демиденко О.А. Їх наукові доробки в питаннях впровадження, нормативно-правового забезпечення, процесного підходу та оцінки економічної ефективності систем управління якістю - ще не достатньо вивчені та оцінені [3], [4].

Аналіз матеріалів останніх наукових досліджень стану даної проблеми Хімичевою А. І. [2] свідчать про проблеми стосовно правового забезпечення, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців з питань якості вищої освіти, а також про відсутність комплексного підходу до розроблення і впровадження стандартів якості вищої освіти, розроблення єдиної загальнодержавної програми розвитку якості вищої освіти, комплексного підходу до управління якістю вищої освіти.

На думку вітчизняних вчених, забезпечення якості вищої освіти і її вплив на розвиток економіки - повинні стати стратегічним національним соціально-культурним пріоритетом України [5].

Також ця тема звучала з вуст учасників Всеукраїнської науково-методичної конференції «Моніторинг якості вищої освіти: теорія та практика», яка проходила в стінах Київського міського педагогічного університету імені Б. Д. Грінченка у 16-17 грудня 2009 р. а також на перших Всеукраїнських Морозівських педагогічних читаннях «Актуальні проблеми педагогіки вищої школи в руслі Болонського реформування», яка відбувалась 12-13 лютого у Національному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова.

Ціль даної статті - проаналізувати вітчизняні тенденції впровадження систем управління якістю у вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Практика свідчить, що заходи, пов'язані з державною акредитацією, не є достатніми, оскільки навіть виконання ВНЗ усіх вимог законодавства і Державного стандарту освіти не гарантують її якості і, по суті, є мінімальними орієнтирами, які забезпечують студентам передачу певного обсягу знань, умінь та навичок.

Проведений аналіз зарубіжного досвіду доводить те, що впроваджена у ВНЗ система управління якістю є основною ознакою його конкурентоспроможності. Вже понад два десятиліття наявність сертифікованої системи управління якістю у закордонних навчальних закладах служить основним орієнтиром для абітурієнтів при виборі ВНЗ, адже це є свідченням того, що освітня послуга не тільки контролюється внутрішньою системою управління та зовнішнім сертифікаційним органом, але й постійно вдосконалюється, як це передбачає міжнародний стандарт ISO/ДСТУ 9001:2008 за яким вона впроваджується [6], [7], [10].

Не зважаючи на те, що на загальнодержавному рівні лише тільки 23.09.2009 р. [11] офіційно визнано роль системи управління якістю (засідання КМУ), та деякі університети України, бажаючи іти в ногу з часом, та намагаючись надавати освітні послуги за міжнародними стандартами, поспішають впроваджувати у своїх ВНЗ системи управління якістю. Їх практичний досвід може

служувати гарним підґрунтям для тотального впровадження систем управління якістю в інших ВНЗ України.

Забезпечувати високий рівень освітніх послуг шляхом впровадження систем управління якістю намагаються цілий ряд ВНЗ України, зокрема: Одеський державний медичний університет; Донецький медичний університет; Одеська державна академія холоду; Національний торговельно-економічний університет; Університет економіки та права «КРОК»; Одеська морська академія; Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького.

Та на жаль, відсутність широкомасштабного впровадження системи управління якістю зумовлюється рядом серйозних чинників таких, як фінансові, кадрові, методологічні та інші. Однак складності, які постають перед ВНЗ, що впроваджують системи якості, не можуть перекреслити очевидні переваги від застосування сучасних методів менеджменту якості на основі принципів TQM, міжнародних стандартів ISO та європейських моделей ділової досконалості.

Впроваджена та ефективно функціонуюча система якості ВНЗ дозволить забезпечити стабільний випуск кваліфікованих спеціалістів, а також дасть можливість систематично оцінювати адекватність своєї системи навчання сучасним вимогам ліцензування й акредитації, а також своєчасно вносячи відповідні корективи, удосконалювати її. Передбачається, що внаслідок впровадження системи якості вітчизняними ВНЗ буде досягнуто:

- покращання в управлінні процесами, з яких складається діяльність ВНЗ;
- підвищення рівня якості випускників, їх конкурентоспроможності на ринку праці;
- поліпшення в організації роботи персоналу і навчання студентів, у тому числі наукової діяльності викладачів і студентів, самостійної роботи студентів;
- поліпшення зовнішнього іміджу ВНЗ і зміцнення його позиції на ринку послуг вищої освіти;
- поліпшення компетентності та задоволення персоналу;
- удосконалення інфраструктури ВНЗ, унаслідок чого буде оптимізовано витрати на забезпечення його діяльності;
- поліпшення результатів супутньої поза академічної (комерційної, громадської) діяльності ВНЗ, зокрема, видавничої та проектно-інноваційної діяльності, проведення додаткових курсів, семінарів, тренінгів тощо.

Впровадження у вітчизняних ВНЗ систем управління якістю відбувається за стандартом ISO 9001:2008, на основі методології «Управління проектами», згідно принципів загального менеджменту TQM, із врахуванням рекомендацій ДСТУ - П IWA 2:2007 «Настанови щодо застосування ISO 9001:2008 у сфері освіти», на основі стандартів, директив і рекомендацій ENQA (Європейської мережі забезпечення якості) [1], [2], [11].

Зазначимо, що станом на початок 2010 року, лише два ВНЗ України сертифікували свої системи управління якістю в Національній сертифікатній системі УкрСЕПРО та отримали сертифікат відповідності вимогам міжнародних та національних стандартів якості [5]. До таких прогресивних ВНЗ відноситься Національний торговельно-економічний університет та університет економіки та права «КРОК». Рішення про впровадження системи управління якістю керівництвом цих двох університетів приймалось на основі розуміння того, що

виконання поставлених сьогоднішнім завдань можливе лише за умови впровадження у ВНЗ системи управління якістю, як основної інноваційної складової.

Всі елементи системи управління даних ВНЗ утворюють єдину функціональну систему навчання, у якій системоутворюючим фактором є мета навчання й виховання, на які зорієнтовані й котрим підпорядковані всі інші функції управління. У свою чергу під управлінням якістю підготовки випускника у цих ВНЗ розуміється постійний, планомірний, цілеспрямований процес впливу на всіх рівнях на фактори й умови, що забезпечують формування майбутнього фахівця оптимальної якості й повноцінне використання його знань, умінь, навичок.

Що ж стосується участі українських ВНЗ у Європейських конкурсах з якості та ділової досконалості на основі визнаних сучасних моделей, зокрема європейської, то в даному конкурсі вже п'ятий рік поспіль беруть участь українські ВНЗ.

За усі роки проведення конкурсу, починаючи з 1996 р., у ньому брали участь: Полтавський університет споживчої кооперації, Київський національний університет технологій та дизайну, Національний авіаційний університет, Київський інститут інвестиційного менеджменту, Європейський університет фінансів, менеджменту та бізнесу.

Так Полтавський університет споживчої кооперації України у 2006 році став володарем сертифіката «Визнання досконалості в Європі -3 зірки» та володарем сертифіката «Визнання досконалості в Україні».

У 2008 році Київський національний університет технологій та дизайну став володарем сертифікату «Визнання досконалості в Україні». До того ж у даному ВНЗ запроваджена щорічна рейтингова система оцінки діяльності професорського-викладацького складу.

У 2009 році Національний авіаційний університет став фіналістом «Національного конкурсу якості», а також отримав сертифікат Європейського фонду управління якістю EFQM «Визнання досконалості в Європі - 4 зірки».

Такі впевнені кроки українських ВНЗ є свідченням того що вони вже знаходяться на шляху до європейського рівня забезпечення якості вищої освіти.

Висновки та перспективи у даному напрямку

Проаналізований сучасний стан розробки та впровадження систем управління якістю у ВНЗ України показав, що в цілому проблема забезпечення якості ВО є не вирішеною, а тому залишається досить актуальною на сьогоднішній день. Наведений досвід доводить, що зберігається тенденція впровадження у вітчизняних ВНЗ системи управління якістю, яка є ефективним інструментом удосконалення діяльності, як всього освітнього закладу, так і навчально-виховного процесу та освітніх послуг зокрема.

Вітчизняні ВНЗ мають запозичувати даний позитивний досвід впровадження системи управління якістю за стандартом ISO 9001:2008, на основі методології управління проектами, принципів загальної менеджменту (TQM), із врахуванням настанови ДСТУ - П ІВА 2:2007, директив і рекомендацій ENQA (Європейської мережі забезпечення якості). Адже впровад-

жена та ефективно функціонуюча система якості є не тільки інструментом управління, але також:

- є доказом сталого розвитку ВНЗ;
- є основною ознакою конкурентоспроможності ВНЗ;
- є ефективним інструментом управління ВНЗ;
- є механізмом вдосконалення діяльності персоналу;
- є істотним засобом економії фінансових, матеріально-технічних, людських та часових ресурсів [1], [2], [9].

На нашу думку, ВНЗ який впровадив систему управління якістю ми пропонуємо розглядати, як проектно-орієнтований освітній заклад та як взаємозалежну сукупність стратегії, культури, організаційно-управлінської інноваційної моделі, спрямовану на досягнення унікального результату в системі управління якістю освітнього процесу. В свою чергу, розробка та впровадження систем якості допоможе вищим навчальним закладам вистояти в жорсткій конкурентній боротьбі на ринку освітніх, сприятиме вирішенню реальних науково-практичних аспектів — удосконалення якості ВО на рівні ВНЗ, допоможе вийти зі складної ситуації, яка склалася в системі освіти України.

Література

1. ДСТУ - П ІВА 2:2007 «Настанови щодо застосування ISO 9001:2008 у сфері освіти». //Держспоживстандарт України. Київ, 2009.
2. ДСТУ/ISO 9001:2008, IDT Системи управління якістю. Вимоги.//Держспоживстандарт України. Київ, 2009.
3. Віткін Л.М., Волков О.І., Хімичева Г.І., Зенкін А.С. Системи якості ВНЗ: теорія і практика. Монографія // К., 2006. – 300с.
4. Віткін Л.М., Хімичева А.И., Демиденко О.А. Анализ тенденций развития систем управления качеством высших учебных заведений в условиях быстроменяющихся требований потребителя. Проблемы экономики организаций та управління / Вісник КНУТД № - 2, 2008, С. – 86-93.
5. Віткін Л.М., Деякі аспекти впровадження систем менеджменту якості освіти у вузах Матеріали 4-ої щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні», CEUME.
6. Гаффарова Е. Создание системы менеджмента качества в вузе// Методы менеджмента качества, 2002. - № 12, - С. 12-16.
7. Ильинский И. Качество - ядро образовательного процесса// Стандарты и качество, 2002. - № 4, - С. 22-24.
8. Кудикіна Н. В., Якість освіти у контексті понятійно-категоріального апарату проблеми.//Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції від 16-17 грудня 2009 КМПУ імені Б. Д. Грінченка, Центр моніторингу столичної освіти. //Київ, 2009. - С 3.
9. Стандарты и рекомендации для гарантии качества высшей освіти в европейскому простору //Акредитация в освіти, 2008. - С. 58. Режим доступу: <http://www.nica.ru/ru/downloads/standards.pdf>.
10. Спиридонов Э., Савина Е. Разработка модели системы качества вуза// Стандарты и качество, 2002.- № 4. - С. 46-47.
11. Урядовий портал «Події дня». Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/news>.